

چاپخانه دشت

صافی : ۳ و ۴

طبعة اول - مارت ۱۹۲۷

تصحیح اول

دارالفنون

ادبیات فارسی و فلسفه و تاریخ و جغرافیا و ادبیات

فلسفه ، اجتماعیات ، تاریخ ، جغرافیا ، ادبیات

ایکی آبدہ بر نشر اولنور

مستدرجات

خلیل نعمت اللہ

»

اسماعیل مہدی

ازمیری اسماعیل مہدی

فلسفہ اصطلاحی

ابتدائی ذہنیت ؟

روسسوی ناصیل تدقیق ایتہالی

تورک فیلسوفی فارابی

استانبول - ملی مطبعہ

۱۹۲۷

فلسفه اصطلاح‌های

— ۲ —

Objectif

Subjectif

فلسفه‌ده مستعمل اولان اک مهم کلمه‌دن بری ده Subjectif و اونک مقابلی اولان

Objectif در .

سوېژه کتيف « سوژه‌یه عايد اولاندر . بوکله ، انا لا انايه مقابل اولديغی کي ، انجاق اوېژه کله‌سنه مقابل تلقي ايدلدکن صوکره فلسفه‌یه کير مشدر . شو حالده سوېژه کتيف انايه عايد اولان شي ديمکدر . سوېژه کتيف اولان حادثه‌لر شعوره عايد واقع‌لردر . » (۱)
ديمک که سوېژه کتيف اولان بر حادثه اناک ، نفسک کندنده واقع اولان حادثه‌نک کندي شعورينه عايد اولسي وديکر نفسلره ، شعورلره او حادثه‌نک قابلي بولنميسيدر .
اوېژه کتيف اولان بر حادثه‌ده ، بونک عکسي اوله‌رق ، بوتون شعورلره قارشى آچيق اولسي ، وفاعل اولان نفسده کي صورتندن باشقا خارجه او حادثه‌نک بذاته بر موجوديتي حائر بولنميسيدر .

سوېژه کتيف و اوېژه کتيف کله‌لری صفت اولديغنه کوره اولاسملری اولان سوژه و اوېژه کله‌لرینی تدقيق ايدلم : « Sujet لاتينجه Subjctus دن مأخوذ اولوب ، آلتده اولان ، آلته قونان شي » ديمکدر . مقابلی Objet در که « قارشى‌یه قونان ، قارشى‌یه آلان شي » معناسنه لاتينجه Objctus دن مأخوذدر .

Cebjctus ک روجه اصلى اولان Tohypokeimeuon ارسطونک لساننده « جوهر ، و شي بذاته » مرادفيدر . بوندن قصد ايتديکي معنا شئون عديده ايله ظاهر اولان موجود واحددر . معروض تغير اولان عيندر . مثلاً بال مومى بر موجود واحددر . شولون ايله ، شوصورت ايله ، شورايحه ايله متصفدر . و دائماً بال مومى قالمق اوزره بوتون صوری قابلدر . صلب حالندن مایع حالنه ، مایع حالندن صلب حالنه کچه بیلیر . بال مومته

کوره لون ، رایحه ، صورت ، صلابت ، ابعاد . . الخ . کبی شیلر هپ اوصاف و کیفیاتدر
و اوصاف و کیفیاتک محل قیامی اولان جوهر کویا که اوصاف و کیفیاتک آلتندن معلوم
اولان شی اولمش اولیور . بوندن طولاییدر که بوکله « اوصاف و کیفیاتک محمول علیهی »
دییه تعریف ایدلمکدهدر . [۱]

« ذهنک فعلی ایستی برمفهوم ، ایستر بر حکم ، ایستر براستدلال یاخود ادراک اولسون
بالضروره ایکی شرطک تقدمنی استلزام ایدر : کندیسنه شعوری اولان وبو فعلک وقوعه
کلدیکی نفسک کندیسی ایله ؛ تصدیق ایتدیکی ، انکار ایتدیکی یاخود بزه عرض ایتدیکی
شی . برنجییه سوژه نامی ویریلیر . (یونانجه HjuoKeimouou دن حرفیاً ترجمه ایدلمشدر .
آلته قونمش شی ، ذهنک ماده سی . ایکنجییه او بژه نامی ویریلیر . Opjéctum اوکنه
قونمش اولان شی .)

« قانته کوره سوژه روح دکلدر . ایستر معنوی ، ایستر مادی ملاحظه اولسون
شخص انسانی ده دکلدر ، نهایت هیچ بر موجودده دکلدر . فقط ناقابل تعریف برواقعهدر
موجوددر ، زرده اولدیغنی ، نیچون اولدیغنی بیلیمکسزین ذهنک بالذات شعوری واردر ،
بزم بوتون ادراکریمز رفاقت ایدن « دوشونیورم » ، و بزم مدرکه مزک بوتون فعلی ،
قانته کوره ، بزم أنا moi تسمیه ایتدیکمز شیدر . ضروری Necessaire و مطلق
Absolu مفهوم لردیدیکمز شیلر ساده جه بو ذهنک قانونلری ، صورتلریدر . یاخود حساسیتک
مختلف حادثه لرینی تنظیم ایتدیکی نظامدر ، بزم نیه ربط ایتدیکمزی بیلدیکمز واقعه دن
باشقا او بژه یاخود دنیلدیکی کبی بذاته شی بو مضاعف واقعه دن قبول ایتدیکمز یعنی
حساسیت ایله ذهنندن مستقل واونلرک ماوراسنده اوله رق قبول ایتدیکمز شیدر . » [۲]
واقعا ده قارتک لساننده بومعنا دکیشمشدر . « ده قارتک لساننده او بژ کیتومان موجود
اولق ذهنی تصور ماهیتنده موجود اولق ، بوکا مقابل صوری اوله رق موجود اولق مستقل
شأنیت اوله رق موجود اولقدر . مثلاً کونش بزم ذهنم زده تصوراً Objecitvement
طبیعتدهده حالاً Actuellement یاخود صورتاً Formellement موجوددر .

« . . . فقط صوکره ، خصوصیه قانتدن بری او بژ کتیف موجودیت Fxistenu یاخود
شأنیت Rèa ité بالعکس ذهنک خارجنده اولان موجودیت یاخود شأنیتی کوسترر . . .

[۱] علم النفس - احمد نعیم بک افندی .

Dictionnaire des Science philosophiques. [۲]

«... نهایت تصور Représentation ایله تصور اولنسان شی Chose représentée آراسنده کی بوالتباسدن دولای انایه عائد اولان هر شیئه ، بدایه او بژه تسمیه اولنانه ذهنی تصورده داخل اولدینی حالد ، روحی حادثه اولان هر شیئه سو بژه کتیف تسمیه اولنمشدر . شعورك خارجنده موجود اولان هر شیئه ، موجود اولق ایچون بر شعورده تصور ایدلمش اولمیه محتاج اولمیان هر شیئه او بژه کتیف تسمیه اولنمشدر . » [۱]

شو حالد برواقعه نك سو بژه کتیف ماهیتی حائز اولمی حادث اولدینی نفسجه ، یالکمز اونفسجه طانمش اولان موجودیتنه آنانك معرفت ایدنمش اولمی ؛ او بژه کتیف اولمی ایسه حادثه كرك خارجی عالمده ، كرك هر هانکی بر نفسده واقع اولسون حادثه نك دیگر نفسلر ، مشاهدلر طرفندن مشهود اوله بیللمسی و معرفت ایدینلمسی و بناء علیه بذاته واقعه نك شعورك خارجنده اوله رق ، موجودیتی بولنمسیدر .

ایشته خارجی عالمده هر هانکی بر موجودك برواقعه نك بو صورتله بولنسنه ، یعنی بذاته بروارلنی حائز اولان موجودك یا خود واقعه نك کندیسنه شأیت Réalité دیورز . بومعنالر ککن سو بژه کتیف و او بژه کتیف کله لری شمدی یه قادار ایکی صورتله ترجمه ایدلمشدر :

[انفسی ؛ آفاقی] و [انفسی ؛ شیئی] .

بونلردن اولایلك ترجمه لری تدقیق ایدلم : « انفس » نفسلره عائد ، یعنی برچوق نفسلر ، برچوق آنالر طرفندن محسوس و مشهود اولان برواقعه ، بر موجود یا خود اونفسلر طرفندن اوموجود ویا او واقعه یه ایدینلمش اولان معرفت دیمك اولور . « آفاقی » ایسه کائناتده نفسلرک ، آنالرك خارجنده ، یعنی ذی روح اولان موجوداتك خارجنده اولان موجودات یا خود واقعه لر و یا خود بونلره ایدینلمش اولان معرفت دیمك اولور .

چونکه بو کله لرك ماخوذ اولدقلری اصللرینه باقیله جق اولورسه افاده ایده جکلری معنائك بوندن باشقا برمدلولی اوله میه جنی تظاهر ایدر . « انفسی » و « آفاقی » کله لرینك اصللری « انفس و آفاق » در .

بوایی کله قرآن کریمك « سزیه م آیاتنا فی الافاق و فی انفسهم ... - بز آفاقد و اونلرك نفسلرنده آیتمزی اراه ایده جکمز ... » آیت کریمه سندن مأخوذدر . آیتده انفس و آفاقدن

مقصد ذی روح اولان « نفوس متنفسه » اولسون یا خود غیر ذی روح اولان جمادات اولسون بوتون مکوناته آیات الهیه نك ارأه اولونه جغنی بیاندر .

دیمك كه بر كره قرآن کریمده « انفس و آفاق » کلهلری بوتون ذی روح اولان موجودات ایله غیر ذی روح اولان موجوداته یعنی بوتون مکوناته تشمیلی ایچون ایراد اولنمشدر .

قرآندن تصوفه کچمش اولان بو کلهلر کذلک تصوف لساننده ده عینی معنالرده قوللانیلشددر .

تصوفده « انفس و آفاق » تعبیرلری طبقی قرآنده اولدینی کبی بر طرفدن « نفوس متنفسه »

دیگر طرفدن « اعیان ثابته و جامدهیه » شامل اولمق اوزره ، ویريله جك حکم مرنه ایسه

بوتون مکوناته تشمیل ایدمك اوزره ایراد اولنور . مثلاً « .. قبله الانفس والآفاق ... »

دینور که ذی روح اولان انسان وسائر موجودات ایله غیر ذی روح اولان بوتون مکوناتك

قبله سی دیمك اولان « قطب » تلقی اولنان ذواته اطلاق اولنور .

کذلک « ... وتجل لی یا الهی بالتجلی الاعم الالهی الاحاطی الجامع للآفاق والانفس .. » [۱]

مناجاتنده ده عینی معنا مقصوددر .

شمدی بو معناله کلن « انفس و آفاق » کلهلرینك نهایتلرینه بر نسبت اداتی علاوه

ایدرك « انفسی و آفاقی » حالنه چویرمکله معنالری دکیشمش اولماز . بو « انفسی » یالکز

ذی روح اولان نفسله عائد ، « آفاقی » ایسه ذی روح اولان نفسلردن ماعدا دیگر

موجوداته عائد دیمك اولور .

حالبوکه سوثره کتیفك یوقاریده کوردو کمز مدلولی ایله بو معنائك مناسبتی یوقدر .

اوثره کتیفك ده کذلک « آفاقی » کله سنك افاده ایده جکی بو معنا ایله هیچ بر مناسبتی

یوقدر . حتی اگر تام مقابلیله ترجمه ایدمك لازمه کلسه ، عادتاً اوثره کتیفك مقابلی اوله رق

« انفسی » دیمك لازم کله جکدر .

بوندن باشقا « آفاقی » کله سنك تور کجهیه کچمش بر معناسی وارددر . تور کجهده « آفاقی »

دیمك مالایعنی شیلرله مشغول اولمق دیمکدر : « آفاقی سوزلرله وقت کچیردك » و « بر طاقیم

آفاقی شیلر قونوشدق » جملهلری مالایعنی سوزلرله وقت کچیردك معناسنه کلیر . حالبوکه

اوثره کتیف بر حادثه مالایعنی دکل ، بالعکس تماماً مایعنی اولور . ونفس او حادثه یی او قادار

دقتله مشاهده ایتمشدر که انا حادثه نك وقوع بولدینی مکانك خارجنده قلمش اولان کندی

موجودیتنی او حادثه نك موجودیتندن تماماً تفریق ایتمش و بو تفریق وقعه سندن صو کره

خارجی عالمده واقع اولان اوموجودك يا خود او حادثه نك وارلغنه قناعت كتيره رك خارجده كي او وارلغی تصدیق ایتیش اولور .

بناء علیه تور کجده مستعمل اولان معناسیله ده آفاق کله سنك او بثر کتیف کله سنندن مقصود اولان معنا ایله هیچ بر مناسبتی یوقدر .

دیملک که نه سو بثره کتیف کله سنك « انفسی » ایله ؛ نه ده او بثره کتیف کله سنك « آفاق » ایله ترجمه سننده هیچ بر مناسبت و هیچ بر اصابت اولدیغی میدانده در .

کله لم « نفسی و شیئی » کله لرینه .

اول امرده شونی نظر دقته آلمق لازم کلیر که کرک لسانده لفظك افاده ایده جکی مفهومده ، کرک علمده اصطلاحك دلالت ایده جکی مدلولده ارا نیلمسی لازم کلن اک بارز ، اک مبرم وصف مفهومك يا خود مدلولك « در حال ذهنه تبادر ایتیمی و ممکن اولدیغی قادار التباسدن خالی قالمسی » در . اصطلاحلرک وضعنده ایسه دائماً نظر دقته طوتولسی لازم کلن قاعده بودر .

یوقاریده کورولدیگی اوزره سو بثره کتیف کله سنك دلالت ایتدیگی معنا نفسك کندیسنده واقع اولان ، و صرف نفسك کندیسنه ، آنایه عائد اولان واقعده در ؛ یا خود نفسده واقع اولان بر معرفت ، یالکز آنایه عائد اولان معرفتدر .

« نفسی » کله سی ده صرف نفسه عائد اولان ، آنایه مقصور اولان شی معناسنه کلدیکنه ، و بو معنادن باشقا هیچ بر شیئه دلالت ایتیه جکنه کوره سو بثره کتیف کله سنك تام مقابلی و صریح بردلالتی حائر ترجمه سیدر .

« شیئی » کله سی ایسه او بثره کتیفك تام مقابلیدر . یوقاریده ایراد اولنان معناسنه کوره او بثره کتیفك مدلولنده نفسدن ، آنادن خارج اولمق اوزره هر هانگی بر موضوعك بر شأنیتی ، بر موجودیتی حائر اولمسیدر . اوموجودیتی کورن ، طویان نفسدن باشقا بر چوق مشاهدلر طرفندن کوروله بیلن ، و ذهنك خارجنده اوله رق بذاته بر موجودیتی حائر اولان بر شأنیتی افاده ایدر .

فی الحقیقه فاعل Sujet اولان نفسك خارجنده کی بوتون اشیا و موجودات اونفسه ، آنایه نسبة بررشی Objet ماهیتنده در . حتی بو خارجی موجود بر ذات ، متفکر بر نفس اولسه بیله بوذی روح و متنفس اولان موجودك کندیس ، و اوموجودده واقع اولان حادثه لرك فاعل اولان آنایه نسبتله ، آنانك شعورینه قاپالی اولمسی حیثیتیله دیگر جامد ، غیر ذی

روح اولان اشیا و موجوداتدن هیچ فرقی یوقدر . ناصل که مادی بر موجودک ، یا خود فیزیق بر حادثه‌نک انا نظرنده طبیعتده وجود بولان بر حادثه اولق اعتباریله موقعی نه‌ایسه خارجده کی برنفسده ، برذاتده حدوثة کان هر هانکی بر روحی حادثه‌نک ده انا یه کوره باشقا بر ماهیتی یوقدر . چونکه فاعل اولان نفسه نظراً بوفیزیق حادثه ایله او روحی حادثه‌نک انا ناک شعوبینه قاپالی اولق حیثیتیله موقعی ، ماهیتی بر در . بناء علیه « شیئی » ماهیتنده در .

شو حالده او بثره کتیفک مقابلی اوله رق « شیئی » دیمک اک دوغرو بر ترجمه در . شونی ده علاوه ایدیم که فلسفه تاریخنده کورولن مذهب مجادله‌لرینک ضمننده و بر مذهبک دیگر مذهبدن افتراقی ، اعتزالی ایجاب ایدن سبیلر آراسنده بو « نفسی » ایله « شیئی » آراسنده کی ادراک فرقنک اساسی سزیمک همان دائماً قابل اولدیغی کی ، ذهنیت مقانیزمه سنک تکاملنده ده « نفسی » اولان مدرکاتک کیتدکجه « شیئی » ماهیتی آلمسینه دوغرو اولان ترقی ، وانکشاف اساسی بولق ، وبناء علیه کرک علم ، کرک فلسفه ساحه سننده « حقیقته » و « مفکوریه » دوغرو اولان حمه لک هپ « نفسی » اولان معرفت موضوعلرینک « شیئی » بر شأنیته انقلاب ایتسینه قارشى طویولان جهدلر ، هیجانلر اولدیغی کوریمک هر وقت ممکندر .

شو حالده کرک فلسفه ده ، کرک فلسفه تاریخنده بوقادار اهمیتلی مدلوللری افاده ایدن سو بثره کتیف و او بثره کتیف کله لرینه بومدلوللری اک صریح واک واضح ، و هیچ برالتباسه محل قالمیه جق بر طرزده افاده ایدن کله لرله ترجمه ایتیمک لازم کلیر که بونلرده « نفسی و شیئی » کله لریدر .

خیل نعمه اه

